

वातावरण विकास कोष (सञ्चालन) कार्यविधि, २०७५

फिक्कल, इलाम

सूर्योदय नगरपालिकाको कार्यालय

फिक्कल, इलाम

सूर्योदय नगरपालिकाको
वातावरण विकास कोष (सञ्चालन) कार्यविधि, २०७५

प्रस्तावना:	४
परिच्छेद -१.....	४
१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ.....	४
२. परिभाषा.....	४
परिच्छेद -२.....	४
३. कोषको स्थापना	५
४. कोष परिचालनको दीर्घकालीन सोच	५
५. कोषको उद्देश्य	५
परिच्छेद -३.....	५
६. कोषको आम्दानी	५
७. कोषको रकम खर्च.....	६
८. रकम फ्रिज नहुने तथा आवर्ती कोष (Revolving Fund) को रूपमा रहने.....	७
परिच्छेद ४.....	७
९. कोष व्यवस्थापन समिति	७
१०) समितिको काम,कर्तव्य र अधिकार.....	७
११. कोषको रकम उपयोग हुने क्षेत्र र दायरा	८
१२. कोषको रकम प्रयोगमा बन्देज	९
परिच्छेद - ५	९
१३. कोषको खाता सञ्चालन.....	९
१४. कोषको आयव्ययको लेखा तथा सोको सार्वजनिकरण	१०
१५. लेखा परिक्षण	१०

परिच्छेद -६.....	१०
१६. सशर्त सहायता	१०
१७. अनुगमन:.....	११
परिच्छेद -७.....	११
१८. परामर्श लिन सकने.....	११
१९. अभिलेख राखे.....	११
२०. निर्देशन दिन सकने	११
२१. ब्याख्या, थपघट वा हेरफेर गर्न सकने	११
२२. बचाउ.....	११

**सूर्योदय नगरपालिकाको
वातावरण विकास कोष (सञ्चालन) कार्यविधि, २०७५**

प्रस्तावना:

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ वातावरणमा बाच्न पाउने अधिकारलाई मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ । नेपालको संविधानको अनुसूची ८ मा स्थानीय तहको २२ वटा अधिकार सूचीमा स्थानीय बजार व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता सम्बन्धी एकल अधिकार समेत रहेको छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा ११ उपदफा २ को (क) देखि (फ) सम्म उल्लेखित गाउँपालिका र नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकारको बुँदा (ज) को क्रम संख्या १२ मा वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता, स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना तर्जुमा तथा त्यसको अनुगमन र नियमन, स्थानीय स्तरमा वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरणका कामहरू स्थानीय तहकै क्षेत्राधिकार भित्र रहेको छ ।

सूर्योदय नगरपालिकाको पहिलो र तेस्रो नगर सभाबाट स्वीकृत वातावरण संरक्षण नीति कार्यान्वयन गर्न वातावरण विकास कोष स्थापना गरिएको हुदा सो कोष सञ्चालन र व्यवस्थापनकालागि कार्यविधि बनाउन बाञ्छनीय भएकोले सूर्योदय नगरपालिकाको प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन २०७५ को दफा ४ को अधिकार प्रयोग गरी नगर कार्यपालिकाले “सूर्योदय नगरपालिकाको वातावरण विकास कोष (सञ्चालन) कार्यविधि २०७५” स्वीकृत गरी जारी गरेको छ ।

परिच्छेद –१

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :** १) यो कार्यविधिको नाम “सूर्योदय नगरपालिकाको वातावरण विकास विशेष कोष (सञ्चालन) कार्यविधि २०७५” रहेको छ ।
२) यो कार्यविधि तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।
२. **परिभाषा :** विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,
  - (क) “ऐन” भन्नाले स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ सम्झनु पर्छ ।
  - (ख) “कार्यपालिका” भन्नाले सूर्योदय नगर कार्यपालिका सम्झनु पर्छ ।
  - (ग) “कार्यालय” भन्नाले सूर्योदय नगर कार्यपालिकाको कार्यालय सम्झनु पर्छ ।
  - (घ) “कार्यविधि” भन्नाले सूर्योदय नगरपालिकाको वातावरण विकास कोष (सञ्चालन) कार्यविधि २०७५ सम्झनु पर्छ ।
  - (ङ) “कोष ”भन्नाले सूर्योदय नगरपालिकाको वातावरण विकास कोष सम्झनु पर्छ,
  - (च) “वातावरण” भन्नाले प्राकृतिक, सांस्कृतिक र सामाजिक प्रणालीहरू, आर्थिक तथा मानवीय क्रियाकलापहरू र यिनका अवयवहरू तथा ती अवयवहरू बीचको अन्तरक्रिया तथा अन्तरसम्बन्ध सम्झनु पर्छ ।
  - (छ) “प्रदूषण” भन्नाले वातावरणमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपले परिवर्तन गरी वातावरणमा उल्लेखनीय - हास ल्याउने, क्षति पु-याउने वा वातावरणको लाभदायी वा उपयोगी प्रयोजनमा हानी नोक्सानी पु-याउने क्रियाकलाप सम्झनु पर्छ ।
  - (ज) “समिति” भन्नाले कार्यविधिको बुँदा ९ बमोजिमको कोष व्यवस्थापन समिति सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद –२

कोषको स्थापना, दीर्घकालीन सोच र उद्देश्य

३. **कोषको स्थापना:** १) स्थानीयस्तरमा उत्पन्न भएको वा हुन सक्ने वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य सञ्चालन गर्नकालागि आवश्यक स्रोत साधन संकलन र परिचालन गर्न **नगरस्तरीय वातावरण विकास कोष** रहनेछ ।

२) कोषको आय रकम संकलन तथा व्यय रकम परिचालनकालागि नगरपालिकाको सञ्चित कोष खाता रहेको बाणिज्य बैंकमा एक छुट्टै खाता खोल्नेछ ।

३) कोषको कूल आम्दानी अन्तर्गत यस कार्यविधिको दफा ५ बमोजिम कोषमा जम्मा हुने गरी प्राप्त भएको रकम तथा कोषको खाता रहेको वित्तीय संस्थाले कोष रकममा उपलब्ध गराएको ब्याज आय र दफा ६ बमोजिम प्राप्त भएको वस्तुगत सहायता सामाग्रीको प्रचलित मूल्य समेतलाई जनाउँनेछ ।

तर वस्तुगत सहायता सामाग्रीको प्रचलित मूल्यलाई बैंकहिसाबमा समावेश गरिने छैन ।

४) यस कार्यविधिको दफा ६ बमोजिम कोषको नाममा प्राप्त हुन आउने वस्तुगत सहायता सामाग्रीको छुट्टै मौज्जात किताब स्थापना गरि अभिलेखीकरण गरिनेछ ।

४. **कोष परिचालनको दीर्घकालीन सोच** : नगर स्तरीय वातावरण व्यवस्थापन कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरण सिर्जना गर्न तथा प्राकृतिक स्रोतसाधनको विवेकशील प्रयोगको माध्यमले दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न आवश्यक सहकार्य गर्नुका साथै जलवायु परिवर्तनबाट सिर्जित प्रतिकूल प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण एवं अनुकूलित बनाउदै लैजान उपलब्ध स्रोतसाधनको उपयोग गर्नु कोष परिचालनको दीर्घकालीन सोच हुनेछ ।

५. **कोषको उद्देश्य** : कोषको उद्देश्य देहाय बमोजिम हुनेछ:

(क) शहरी क्षेत्रमा मानवीय क्रियाकलापबाट उत्पन्न हुने सबै खाले प्रदुषण (जल, वायु, ध्वनि, फोहरमैला आदि) लाई रोकथाम र न्यूनीकरण गर्न तथा ग्रामीण क्षेत्रको प्राकृतिक सुन्दरता र पर्यावरणीय संतुलनलाई बचाई राख्ने अभियानमा स्थानीय समुदायको मांगमा आधारित कार्यक्रममा हातेमालो गर्ने ,

(ख) मानवीय क्रियाकलाप र विकास निर्माणलाई वातावरण मैत्री बनाउन टेवा पु-याउने ,

(ग) हरित विकासको अवधारणालाई प्रोत्साहित गर्ने ,

(घ) बिषादीको प्रयोगलाई न्यूनीकरण गर्दै प्रागारिक कृषि प्रणालीलाई प्रोत्साहित गर्न र

(ङ) पर्या पर्यटनको माध्यमले गरिवी निवारणमा टेवा पु-याउन ,

(च) जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न हुने प्रतिकूल असरलाई न्यूनीकरण गर्न एवं अनुकूलन बनाउने अभियान संचालन गर्ने ,

(छ) नगरसभाबाट स्वीकृत नगरस्तरीय वातावरण व्यवस्थापन नीति अनुकूलका क्रियाकपाल गर्न गराउन प्रोत्साहित गर्ने,

परिच्छेद -३

कोषको आम्दानी , खर्च र कोषको स्वरूप

६. **कोषको आम्दानी** : १) कोषमा देहाय बमोजिमका रकम आम्दानीको रूपमा जम्मा हुनेछ:

(क) नगरपालिकाको वार्षिक बजेट मार्फत वातावरण व्यवस्थापन कोषमा जम्मा हुने गरी स्वीकृत रकम,

(ख) वातावरण व्यवस्थापन कार्यका लागि कोषमा जम्मा हुनेगरी अन्य स्थानीय तहबाट प्राप्त रकम,

(ग) वातावरण व्यवस्थापन कार्यका लागि कोषमा जम्मा हुनेगरी प्रदेश सरकार तथा नेपाल सरकारबाट प्राप्त रकम,

- (घ) नगरसभाबाट पारित आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरिए बमोजिम वातावरण व्यवस्थापन कोषमा जम्मा हुने गरी तोकिएको शिर्षक अन्तर्गत प्राप्त हुने शुल्क तथा दस्तुर रकम,
- (ङ) विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संघ संस्थाहरू तथा साझेदार निकायको तर्फबाट प्रचलित कानूनको अधिनमा रहि कोषमा जम्मा हुने गरी उपलब्ध सहयोग रकम,
- (च) कोषको खाता सञ्चालनमा रहेको वित्तीय संस्थाले त्यस्तो कोषमा रहेको रकममा उपलब्ध गराएको ब्याज आय,
- (छ) प्रचलित कानूनको अधिनमा रहि कोषमा जम्मा हुनेगरी कुनै व्यक्ति, संघ, संस्था वा उद्योग वा व्यवसायबाट प्राप्त रकम ,
- (ज) माथी उल्लेख भए बाहेक अन्य कुनै श्रोतबाट प्राप्त रकम ,

२) उपदफा (१) बमोजिम कोषलाई उपलब्ध हुने रकम सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्थाले यस कार्यविधिको दफा ३ को उपदफा (२) बमोजिमको कोषको बैंक खातामा सिधै जम्मा गरिदिन वा नगरपालिकाको आर्थिक प्रशासन शाखा मार्फत नगद वा चेकबाट पनि जम्मा गर्न सक्नेछ । त्यसरी सहयोग रकम जम्मा हुन आएमा आर्थिक प्रशासन शाखाले सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्थालाई सोको जानकारी सहित रकम प्राप्त भएको भर्पाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

३) कोषमा रकम जम्मा गर्ने व्यक्ति तथा संस्थाको नाम र प्राप्त सहायता रकम सम्बन्धी मासिक विवरण अर्को महिनाको सात गते भित्र सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

तर कुनै व्यक्ति वा संस्थाले सहायता उपलब्ध गराउँदा आफ्नो नाम सार्वजनिक नगर्न समितिलाई लिखित अनुरोध गरेको रहेछ भने निजको नाम उल्लेख नगरी विवरण सार्वजनिक गर्न बाधा पर्ने छैन।

७. **कोषको रकम खर्च :** १) कोषमा जम्मा भएको रकम खर्च तथा वातावरण व्यवस्थापनका लागि प्राप्त वस्तुगत सहायता सामाग्रीको खर्च निकासा समितिको निर्णयानुसार हुनेछ ।

२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि वातावरण व्यवस्थापनसंग सम्बन्धित कार्यमा तत्काल निकासा गर्नु पर्ने अवस्था रहेको, तर समितिको बैठक बस्न सक्ने अवस्था नरहेमा तत्पश्चात लगत्तै बस्ने समितिको बैठकबाट अनुमोदन गराउने गरी संयोजकको निर्णयबाट एक पटकमा बढीमा पन्ध्र हजार रुपैयासम्मको रकम खर्च गर्न बाधा पुग्ने छैन ।

३) कोषमा जम्मा भएको रकम तथा सामाग्री देहाय बमोजिमको कार्यमा खर्च गरिनेछ:

- (क) वातावरण संरक्षण तथा व्यवस्थापनका काम गर्न,
- (ख) वातावरणीय शिक्षा, तालिम, अध्ययन अनुसन्धान सम्बन्धि काममा ,
- (ग) समुदाय स्तरबाट संचालन गरिने वातावरण संरक्षण तथा व्यवस्थापनका सम्बन्धी कार्य गर्न,
- (घ) नर्सरी स्थापना, संचालन, वृक्षारोपण एवं हरियाली प्रबर्द्धनको काममा समुदायको ज्ञान, सीप, क्षमता अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रम गर्न,
- (ङ) वातावरण प्रबर्द्धन र जलवायु अनुकूलन सम्बन्धि दिवस, समारोह एवं अभियान र सो सम्बन्धि जनचेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्न ,
- (च) वातावरण संरक्षण, प्रबर्द्धन र जलवायु अनुकूलनका क्षेत्रमा अनुकरणीय र उल्लेखनीय योगदान दिने संघसंस्था वा व्यक्तिलाई पुरस्कृत गर्ने ,
- (छ) नगरसभा र नगरकार्यपालिका वा संघीय र प्रदेश सरकारले तोके बमोजिमको वातावरण संरक्षण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि अन्य काम गर्ने ,

४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कार्यालयबाट नियमित रूपमा संचालन गरिने वातावरण व्यवस्थापन र विकास सम्बन्धी कार्यक्रमलाई वातावरण व्यवस्थापन कोषसँग आवद्ध गराएर कोषको रकमबाट कुनै पनि किसिमको खर्च गर्न पाईने छैन ।

५) कोषमा मौज्दात रकम पाँच लाख रूपैया भन्दा घटि भएको अवस्थामा कोष पूर्ती नभए सम्म कुनै पनि कार्यक्रम वा क्रियाकलापकालागि कोषको रकम खर्च गरिने छैन ।

८. रकम फ्रिज नहुने तथा आवर्ती कोष (Revolving Fund) को रूपमा रहने : १) दफा ५ को उपदफा (१) बमोजिम कोषमा जम्मा भएको रकम मध्ये आंशिक वा पुरै रकम कुनै आर्थिक वर्षमा खर्च नभई आर्थिक वर्षको अन्त्यमा बाँकी रहेमा त्यस्तो रकम फ्रिज नभई कोषमै रहनेछ ।

२) कोषलाई आवर्ती कोष (Revolving Fund) को रूपमा सञ्चालन गरिनेछ ।

स्पष्टिकरण: यस दफाको प्रयोजनका लागि आवर्ती कोष (Revolving Fund) भन्नाले कोषबाट खर्च भएको नगद रकम वार्षिक रूपमा बजेट विनियोजन मार्फत पुनःपूर्ती गर्दै जाने गरि स्थापित कोषलाई सम्झनु पर्छ ।

३) कोषमा मौज्दात रकम पाँच लाख रूपैया भन्दा न्यून हुन गएमा तत्काल थप रकम कोष पूर्ती गर्न समितिले कार्यपालिकालाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद ४

कोष व्यवस्थापन समिति, अधिकार र कोषको उपयोगको दायरा

९. कोष व्यवस्थापन समिति : १) कोष संचालन र व्यवस्थापनको लागि देहायका पदाधिकारी सदस्य रहेको एक वातावरण व्यवस्थापन कोष व्यवस्थापन समितिको गठन हुनेछ ,
- क) नगर प्रमुख - संयोजक
- ख) संयोजक - वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति - सदस्य
- ग) संयोजक - आर्थिक विकास समिति - सदस्य
- घ) संयोजक - पूर्वाधार विकास समिति - सदस्य
- ङ) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य
- च) अधिकृत प्रतिनिधि- जिल्ला/ईलाका वन कार्यालय - सदस्य
- छ) शाखा प्रमुख- शहरी पूर्वाधार विकास शाखा - सदस्य
- ज) अध्यक्ष - स्थानीय उद्योग बाणिज्य संघ - सदस्य
- झ) टोल निकास संस्था मध्येबाट (महिला र पुरुष) २ प्रतिनिधि - सदस्य
- ञ) शाखा प्रमुख, वातावरण, विपद व्यवस्थापन तथा सरसफाई शाखा -सदस्य सचिव

२) उपदफा(१)बमोजिमको समिति गठन सम्बन्धि निर्णय कार्यपालिकाबाट हुनेछ ।

३) समितिको बैठक प्रत्येक चौमासिकमा एक पल्ट बस्नेछ , तर विषय बस्तुको महत्व र छलफलको गहनतालाई दृष्टिगत गरी संयोजकको आदेशमा आवश्यकता अनुसार बैठक बोलाउन बाधा पर्ने छैन ।

४) समितिले आवश्यकता अनुसार विषय क्षेत्रका विज्ञ, पदाधिकारी वा संस्थागत प्रतिनिधिलाई बैठकमा आमन्त्रित गर्न सक्नेछ ;

५) बैठक सम्बन्धि अन्य प्रक्रिया र कार्यविधि समितिले निर्धारण गरे अनुसार हुनेछ ।

१०) समितिको काम,कर्तव्य र अधिकार : समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायमा उल्लेख भए अनुसार हुनेछ ;

(क) वातावरण व्यवस्थापन सम्बन्धमा नगरसभाबाट स्वीकृत " दिगो बिकासको आधार, भावी सन्ततीको अधिकार" भन्ने दीर्घकालीन सोचमा आधारित रही कोषको बार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने गराउने,

(ख) दिगो बिकासका विश्वव्यापी लक्ष बमोजिम निर्धारित राष्ट्रिय लक्ष्यमा आधारित रहि सो सम्बन्धि कार्यक्रमको स्थानीयकरण गरी राष्ट्रिय लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग गर्ने ,

- (ग) विकास र वातावरण विचको अन्तरसम्बन्धलाई वातावरण संरक्षणसंग आबद्ध गर्न विकास निर्माणका सबै खाले आयोजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनमा श्रममूलक प्रविधिलाई प्रोत्साहित गर्न सशक्त भूमिका निर्वाह गर्ने ,
- (घ) वातावरणीय शिक्षा, तालिम, अध्ययन अनुसन्धान सम्बन्धि काममा स्थानीय शिक्षक एवं छात्रछात्रालाई आकर्षित गर्न सो सम्बन्धि अनुशिक्षण, अन्तरक्रिया एवं प्रोत्साहनका कार्यहरू पहिचान गर्न र कार्यान्वयन गर्न समन्वयात्मक भूमिका निर्वाह गर्ने ,
- (ङ) वातावरणीय व्यवस्थापनका कामलाई प्रभावकारी बनाउन नगरपालिका क्षेत्रमा कार्यरत विभिन्न सामाजिक र सामुदायिक संघ संस्था, विकास साझेदार, निजी क्षेत्र र आम नगरबासीबीच साझेदारी विकास गरी उपलब्ध श्रोतसाधन समन्वयात्मक रूपमा एकद्वार प्रणालीबाट खर्च गर्न समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने,
- (च) वातावरण संरक्षण र सम्बर्द्धनका कृयाकलापहरूमा स्थानीय समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता र स्वामित्व ग्रहणकालागि समुदायस्तरबाट नै वातावरण संरक्षण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्न गराउन उत्प्रेरित गर्ने ,
- (छ) नर्सरी स्थापना,संचालन, वृक्षारोपण एवं हरियाली प्रबर्द्धनको काममा समुदायको ज्ञान,सीप,क्षमता अभिवृद्धिका काम गर्न सहयोग गर्ने ,
- (ज) वातावरण प्रबर्द्धन र जलवायु अनुकूलन सम्बन्धि दिवस, समारोह एवं अभियान र जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्न विभिन्न संघसंस्था तथा सरोकारवाला बीच समन्वय र सहकार्य गर्ने ,
- (झ) वातावरण संरक्षण, प्रबर्द्धन र जलवायु अनुकूलनका क्षेत्रमा अनुकरणीय र उल्लेखनीय योगदान दिने संघ संस्था, व्यक्ति, पदाधिकारी र कर्मचारीलाई पुरस्कृत गर्न सिफारिश गर्ने ,
- (ञ) नगरसभाबाट स्वीकृत वातावरण संरक्षण सम्बन्धी नीतिमा आधारित कार्यक्रम पहिचान गर्न एवं नीतिमा समय सापेक्ष परिमार्जन र सुधार गर्न आवश्यक सुझाव तथा परामर्श उपलब्ध गराउने ,
- (ट) आर्थिक रूपमा कोषलाई सबल बनाउन स्थानीय र बाह्य साझेदारसंग साझेदारी वृद्धिका लागि सहजीकरण, छलफल र समन्वय कायम गर्ने ,
- (ठ) नगरसभा र कार्यपालिकाबाट निर्देशित तथा संघीय र प्रदेश सरकारले तोके बमोजिमको वातावरण संरक्षण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि अन्य काम गर्ने ,

११. कोषको रकम उपयोग हुने क्षेत्र र दायरा : कोषमा जम्मा रहेको रकम वातावरणको संरक्षण, प्रदुषण रोकथाम र नियन्त्रण एवं प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण र सम्बर्द्धनका काममा उपयोग गरिनेछ । कोषको रकम उपयोगको दायरा देहाय अनुसार हुनेछ ;

- (क) वातावरण संरक्षण, फोहरमैला व्यवस्थापन तथा प्रदुषण नियन्त्रण, प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण सम्बन्धि क्षेत्रमा जनचेतना अभिवृद्धि तथा समुदायको सशक्तिकरणका लागि समुहगत र संस्थागत साझेदारीका माध्यमबाट काम गर्ने ,
- (ख) वातावरणीय शिक्षा, अध्ययन, अनुसन्धान सम्बन्धि काममा योगदान दिन सक्ने शिक्षालय, प्रशिक्षण केन्द्र, परामर्शदातृ निकायको पहिचान गरी साझेदारी प्रबर्द्धनका कामहरू गर्ने ,
- (ग) वातावरणको संरक्षण, फोहरमैला व्यवस्थापन एवं प्रदुषण नियन्त्रण, प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण जस्ता विषयमा सामुदायिक सशक्तिकरणका लागि बार्षिक बजेट र कार्यक्रमले नसमेटेका क्षेत्रमा लगानी गर्न ,
- (घ) बृहद वृक्षारोपण र संरक्षणका माध्यमले हरियाली प्रबर्द्धनका लागि नगरपालिकाको नीति निर्देशन अनुसार प्रोत्साहन सहायता उपलब्ध गराउने ,
- (ङ) वन नर्सरी, जडीबुटी नर्सरी स्थापना एवं जैविक विविधता संरक्षणमा समुदाय र निजी क्षेत्रलाई आकर्षित र प्रोत्साहित गर्ने कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ,

- (च) समग्र कृषि कार्यमा बढदो बिषादी प्रयोग न्यूनीकरणका लागि जैविक तथा प्रांगारिक खेति प्रणालीलाई प्रोत्साहित गर्न समुदायमा आधारित कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न,
- (छ) सूर्योदय नगरपालिकालाई यस प्रदेशको वातावरण तथा जैविक विविधता संरक्षण क्षेत्रको एक अग्रणी र उदाहरणीय सिकाई केन्द्र (**LerniLearning Centre**) को रुपमा विकसित गर्न टेवा पुग्ने कार्यक्रम संचालन गर्न,
- (ज) पर्या पर्यटन प्रबर्द्धन, पर्यावरण संरक्षण एवं वातावरण व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित अनुकरणीय र उदाहरणीय कामका लागि उपलब्ध श्रोत साधनको समुचित उपयोग गर्न ,
- (झ) दिगो बिकासका राष्ट्रिय लक्ष प्राप्तिका लागि टेवा पुग्ने खालको कार्यक्रम पहिचान र संचालन गर्न द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय साझेदारीमा आधारित कार्यक्रम सन्चालन गर्ने,

१२. **कोषको रकम प्रयोगमा बन्देज :** १) यस कार्यविधिमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको प्रयोजनका लागि कोषमा जम्मा भएको रकम खर्च गर्न पाईने छैन:

- (क) दैनिक तथा नियमित प्रशासनिक कार्यको लागि खर्च गर्न,
- (ख) कुनै पनि पदाधिकारी वा कर्मचारीलाई नियमित रूपमा तलब, भत्ता वा अन्य सुविधा उपलब्ध गराउन,
- (ग) कुनै पनि पदाधिकारी वा कर्मचारीलाई भ्रमण खर्च वा अन्य त्यस्तै प्रकारको खर्च वा सुविधा उपलब्ध गराउन,
- (घ) कुनै पनि किसिमको चन्दा, पुरस्कार, उपहार, विज्ञापन वा आर्थिक सहायता उपलब्ध गराउन,
- (ङ) नियमित बार्षिक कार्यक्रम भित्र समावेश भएका वातावरण व्यवस्थापन सम्बन्धि विषयमा दोहोरो पर्ने गरी समानान्तर गोष्ठी,सभा,सम्मेलन सेमिनार वा अन्तरक्रिया जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गर्न, गराउन,
- (च) वातावरण व्यवस्थापनसँग आबद्ध गरी नियमित प्रकृतिका पूर्वाधार विकास तथा निर्माण सम्बन्धी कार्य गर्न, गराउन,
- (छ) वातावरण व्यवस्थापनसँग प्रत्यक्ष सम्बन्ध नभएको अन्य कुनै पनि कार्य गर्न, गराउन ।

२) कोषलाई प्राप्त भएको वस्तुगत सहायता सामाग्री आंशिक वा पूर्ण रूपमा कार्यालयको प्रयोजनमा वा कार्यालयको कुनै पदाधिकारी वा कर्मचारीको नियमित प्रयोजनका लागि प्रयोग नभएको सुनिश्चित गर्ने जिम्मेवारी संयोजकको हुनेछ ।

परिच्छेद - ५

कोषको खाता सञ्चालन, लेखा तथा लेखा परिक्षण

१३. **कोषको खाता सञ्चालन :** १) कोषको बैंक खाता सञ्चालन नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृत स्तरको कर्मचारी र लेखा प्रमुख वा निजले तोकेको लेखाको कर्मचारीको संयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ ।

२) कोषबाट गरिने सबै किसिमका भुक्तानी गर्दा अनिवार्य रूपमा बैंक मार्फत मात्र गरिनेछ ।

३) कोषलाई प्राप्त वस्तुगत सहायता सामाग्रीको निकास संयोजकको आदेशमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको वातावरण व्यवस्थापन शाखा प्रमुखबाट हुनेछ ।

४) उपदफा (३) बमोजिम वस्तुगत सहायता सामाग्री वातावरण व्यवस्थापन कार्यमा उपयोगका लागि निकास गार्दा मौज्जात किताबमा खर्च अभिलेख जनाई निकास दिनु पर्नेछ र त्यस्तो सामाग्रीको अभिलेख मूल्यलाई कोषको खर्चको रूपमा समेत अभिलेखीकरण गरिनेछ ।

१४. कोषको आयव्ययको लेखा तथा सोको सार्वजनिकरण : १) कोषको आय व्ययको लेखा प्रचलित कानून बमोजिम राखिनेछ ।

२) कोषले नगर कार्यपालिकाले तोके बमोजिम आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली कायम गर्नु पर्नेछ ।

३) कोषको मासिक रूपमा भएको आम्दानी र खर्चको विवरण अर्को महिनाको सात गते भित्रमा सार्वजनिक गर्नुपर्नेछ ।

४) आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले दुई महिना भित्र समितिले कोषको वार्षिक आय व्ययको विवरण समेत खुल्ने वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरी कार्यपालिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

५) कार्यपालिका समक्ष पेश भएको कोषको वार्षिक प्रतिवेदन उपर कार्यपालिकामा छलफल गरी सो निर्णय सहित लेखा समिति मार्फत नगरसभा समक्ष पेश गरी अनुमोदन गर्नु पर्नेछ ।

१५. लेखा परिक्षण : १) कोषको आन्तरिक लेखापरीक्षण नगरपालिकाको आन्तरिक लेखा परिक्षण शाखाबाट हुनेछ ।

२) कोषको अन्तिम लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकबाट हुनेछ ।

३) कार्यपालिकाले चाहेमा जुनसुकै बखत समितिको हिसाव किताव जाँच वा जाँच गराउन सक्नेछ ।

४) समितिले कम्तीमा वर्षको एक पटक कार्यपालिका मार्फत कोषको सार्वजनिक र सामाजिक परिक्षणको व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद -६

सशर्त सहायता र अनुगमन

१६. सशर्त सहायता : १) वातावरण व्यवस्थापन सम्बन्धी तोकिएको कार्य सम्पादन गर्ने शर्त सहित कुनै व्यक्ति वा संस्थाले कोषमा सहायता उपलब्ध गराउन चाहेमा त्यस्तो सहायता प्राप्त गर्नु पूर्व समितिले शर्त स्वीकार गर्ने वा नगर्ने सम्बन्धी निर्णय गर्नेछ र शर्त स्वीकार गरेको अवस्थामा मात्र सहायता रकम वा सामाग्री कोषमा जम्मा हुनेछ । तर नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय सरकारले सशर्त अनुदान उपलब्ध गराउने हकमा समितिको पूर्व निर्णय आवश्यक पर्ने छैन ।

२) उपदफा (१) बमोजिम कोषमा प्राप्त अनुदान रकम वा वस्तुगत सहायता सामाग्रीलाई तोकिएको काममा मात्र उपयोग गर्नुपर्नेछ ।

३) उपदफा (१) बमोजिम कोषमा प्राप्त अनुदान रकम वा वस्तुगत सहायता सामाग्री तोकिए बमोजिमको कार्यमा उपयोग भए-नभएको सम्बन्धमा त्यस्तो सहायता उपलब्ध गराउने व्यक्ति वा संस्थाले विवरण माग गरेमा सोको विवरण उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

४) उपदफा (१) बमोजिम कोषमा सहायता स्वरूप प्राप्त हुने मेशीनरी औजार एवं भौतिक सामग्रीहरूको भण्डारण तथा वितरण कार्यलाई व्यवस्थित गर्न समितिले थप मापदण्ड बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।

१७. अनुगमन: १) यस कार्यविधि बमोजिम कोषबाट भए गरेका कामको नियमित अनुगमन उप-प्रमुखको संयोजकत्वमा गठन हुने नगर स्तरीय अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति मार्फत हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुगमन समिति वा सो समितिले गठन गरेको अनुगमन टोलीले प्राप्त कार्यादेश र सुचकको आधारमा अनुगमन गरि सोको प्रतिवेदन समिति समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम पेश हुन आएको प्रतिवेदन समेतका आधारमा कोष परिचालनमा कुनै कमि कमजोरी भएको देखिएमा त्यसलाई सुधार गर्न समितिले आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धित सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि कोष परिचालनमा कुनै गम्भिर त्रुटी रहेको र सोलाई तत्काल रोक्न आवश्यक देखिएमा संयोजकले त्यस्तो कार्य रोक्न निर्देशन दिन सक्नेछ ।

५) अनुगमनका क्रममा कुनै संस्था वा व्यक्तिले झुठा विवरण पेश गरी कोषबाट सहयोग रकम प्राप्त गरेको वा कोषले उपलब्ध गराएको रकमको दुरुपयोग गरेको पाईएमा दोषी उपर प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही हुनेछ ।

परिच्छेद -७

विविध

१८. परामर्श लिन सक्ने : समितिले यस कार्यविधि बमोजिमको कार्य सम्पादन गर्न उपयुक्त विज्ञ व्यक्ति वा स्थानीय साझेदार संस्था वा सहयोगी संस्थासंग आवश्यक परामर्श लिन सक्नेछ ।

१९. अभिलेख राख्ने : १) समितिले कोष परिचालन सम्बन्धमा गरेको निर्णय र अन्य काम कारवाहीको अभिलेख दुरुस्त राख्नु पर्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिमको अभिलेख समितिको सदस्य-सचिवको जिम्मामा रहनेछ ।

३) दफा(१) बमोजिमको अभिलेख सरोकारवाला कुनै व्यक्ति वा संस्थाले माग गरेमा नियमानुसार त्यस्तो अभिलेख उपलब्ध गराईनेछ ।

२०. निर्देशन दिन सक्ने : नगरसभाले कोष संचालनका विषयमा नीतिगत मार्गदर्शन एवं निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यस्तो मार्गदर्शनको पालना गर्नु सम्बन्धित सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

२१. ब्याख्या, थपघट वा हेरफेर गर्न सक्ने : यो कार्यविधि कार्यान्वयनको क्रममा कुनै कानूनी जटिलता, द्विविधा वा अस्पष्टता भएमा कार्यपालिकाले आवश्यकता अनुसार व्याख्या, थपघट तथा हेरफेर गर्न सक्नेछ ।

२२. बचाउ : यो कार्यविधि लागू हुनु पूर्व नगर कार्यपालिकाबाट नगर स्तरीय वातावरण विकास कोष संचालन सम्बन्धमा भए गरेका काम कारवाही तथा निर्णयहरू यसै कार्यविधि बमोजिम भए सरह मानिनेछ ।

नगर कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मिति	
प्रमाणित गर्ने पदाधिकारीको नाम:	दस्तखत :
पद:	मिति: